

De krankzinnige Grietje van Minden

In Alkmadders 131 van september 2015 stond een artikel over de 'Akten van indemniteit'. Deze akten met persoonsgegevens werden door de lokale overheid meegegeven aan mensen die verhuisden naar een andere plaats. Mochten zij door omstandigheden in armoede geraken, dan was de gemeente die de akte had uitgeschreven verantwoordelijk voor de kosten die dat met zich meebracht. Dit speelde in de 18e eeuw ook in Mijdrecht, waar de vraag zich voordeed wat er moest gebeuren met een krankzinnig verklaarde vrouw die in Alkemade geboren was.

Grietje (Margaretha) Jacobsdr. van Minden trouwt op 15 november 1778 in Rijkwetering met Gijsbert(us) van Schaik, geboren in juni 1748. Op 26 april 1779 krijgt Gijsbert van de gemeente Alkemade een akte van indemniteit, Grietje een dag later. Er is niet genoteerd waar ze naar toe vertrokken, maar dat zal waarschijnlijk naar Mijdrecht zijn geweest. Hier krijgen zij tussen 10 september 1779 en 27 februari 1788 acht kinderen, waaronder een tweeling.

Op 6 juni 1791 komt het Gerecht van Mijdrecht bijeen om te praten over Grietje van Schaik-van Minden. Grietje is namelijk krankzinnig verklaard en haar ziekte wordt volgens de laatste berichten steeds erger. Het Gerecht vreest hoge kosten. Gelukkig is Grietje geboren in Alkemade en die gemeente zal dus moeten opdraaien voor de kosten van haar ziekte. En als Alkemade weigert die kosten te betalen, dan zal Grietje Mijdrecht moeten verlaten. De wetswijziging dat na vier jaar wonen in de woonplaats deze wordt gelijkgesteld aan de geboorteplaats, is dan nog niet aangenomen. Het Gerecht van Mijdrecht zet dan ook alles op alles om te voorkomen dat de verpleegkosten van Grietje uit de dorpskas betaald zouden moeten worden.

Grietje wordt opgenomen in Leiden

Besloten wordt dat de schout en de secretaris van Mijdrecht naar Alkemade gaan om te zien wat er te regelen valt en of Grietje naar Alkemade kan worden overgebracht. In Alkemade spreken zij met de daar regerende schout en baljuw P. Vossius. Deze weigert Grietje op te laten halen en te verzorgen. Hij twijfelt aan de verklaring van krankzinnigheid en bovendien woont Grietje al erg lang in Mijdrecht. Verder praten helpt niet en het ziet er naar uit dat een rechtszaak oplossing moet brengen. Maar zover willen schout en secretaris het niet laten komen. Zij besluiten eerst advocaat Gobius uit Utrecht te raadplegen, die al meer zaakjes voor het Gerecht heeft opgeknapt.

Een week later adviseert advocaat Gobius een minnelijk schikking. Grietje woont al zo lang in Mijdrecht dat het Gerecht het niet kan maken alle kosten op Alkemade af te schuiven. Zijn voorstel komt er op neer dat Mijdrecht 1/3 deel en Alkemade de rest van de verzorgingskosten zal moeten betalen. Schout Vossius van Alkemade en schout Huizinga van Mijdrecht ontmoeten elkaar in het neutrale Uithoorn en bespreken daar het voorstel van Gobius. Overeengekomen wordt dat Alkemade Grietje

zal ophalen en naar een 'verbetergesticht' overbrengt. Op 21 juni 1791 komen twee armmeesters uit Oude Wetering Grietje ophalen en wordt zij naar het Cecilia gasthuis in Leiden gebracht.

In Mijdrecht 'geteelt'

Als Grietje vier maanden in het gesticht zit, het is eind oktober, laat zij weten zwanger te zijn. Paniek alom. Een zwangere vrouw in een verbetergesticht, dat kan niet! Grietje moet weg totdat zij van haar baby is verlost. Koortsachtig wordt gezocht naar een oplossing. Die wordt gevonden bij 'personen van de hervormde godsdienst' in Oude Wetering. Dan komt de prangende vraag aan de orde wie er voor de baby moet betalen. Alkemade stelt dat het Gerecht van Mijdrecht het kind van Grietje als 'inboorling' van Mijdrecht moet erkennen, want "ofschoon geboren in Oude Wetering was het in Mijdrecht geteelt". Ook moet de opvoeding en verzorging van de baby voor rekening van Mijdrecht komen. Mijdrecht houdt de boot af. De armmeesters moeten eerst maar eens uitzoeken wat dat allemaal gaat kosten. Intussen zal advocaat Gobius moeten uitpluizen hoe het wettelijk zit met het 'inboorlingschap' als het kind in Oude Wetering wordt geboren.

Drie dagen later laten de armmeesters het Gerecht plotseling weten dat Grietje terug wil naar Mijdrecht en of haar man haar zaterdag 5 november in Leiden wil komen ophalen. Maar het Gerecht wil Grietje helemaal niet terug hebben. Een delegatie uit Mijdrecht gaat spoorlags naar Alkemade om terugkeer van Grietje te verhinderen. Ze vragen om uitstel totdat advocaat Gobius weer met advies komt. Wel zullen zij "die van Alkemade provisioneel (tijdelijk) indemneren (vrijstellen) van de gevolgen van de zwangerschap".

Het touwtrekken begint

Op 10 november 1791 is er weer een vergadering van het Gerecht. De schout doet verslag van de discussie met de ambachtsbewaarders en armmeesters van Alkemade. Ambachtsbewaarders zijn gegoede ingezetenen die gekozen zijn om met en tegenover de schout de belangen van het ambacht te beharti-

De binnenplaats van het Cecilia Gasthuis in Leiden, 1732

(bron: Leiden: De geschiedenis van een Hollandse stad).

gen. Na veel gepraat is de zaak zodanig beklonken dat Grietje gedurende haar zwangerschap in Nieuwe Wetering zal verblijven. Onder de zorg van de armmeesters zal zij naar een geschikte plek worden gebracht "mids die van Mijdrecht aan den ambacht van Alkemade een acte van indemniteit ter hand zullen stellen voor de casuele vrucht waarvan bovengenoemde vrouw mocht komen te verlossen, als zijnde alhier ontvangen en geteelt." Kortom, Mijdrecht moet verklaren voor de verzorging en opvoeding van de baby te zullen zorgen en Alkemade daarvoor niet aansprakelijk te stellen.

Intussen is ook het advies van advocaat Gobius binnengekomen. Hij denkt dat Mijdrecht moreel verplicht is voor alimentatie van het kind van Grietje van Schaik te zorgen. Want "indien immers dit mensch niet was geconfinereert (opgesloten) zoude dit kind geboren zijn in de woonplaats van de moeder, hetgeen Mijdrecht was."

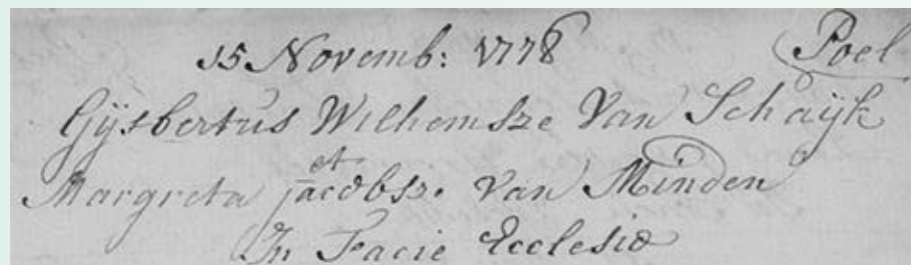
Op 20 november 1791 verklaart het Gerecht van Mijdrecht officieel dat het kind van Grietje als inboorling van Mijdrecht zal worden beschouwd. Grietje blijft in Alkemade en de dominee aldaar wordt van het Mijdrechtse besluit op de hoogte gebracht.

Complicaties

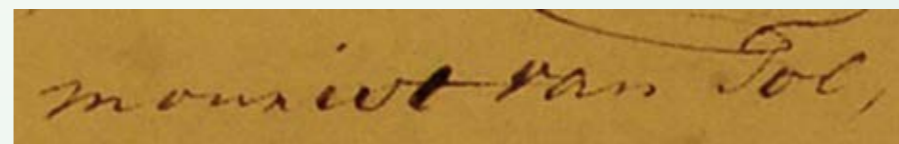
Het Gerecht is op 7 december weer bijeen. Secretaris Hensuma deelt mee van schout Vossius van Alkemade een brief te hebben ontvangen waarin deze verklaart bang te zijn dat Grietje de benen zal nemen. Volgens schout Huizinga is die angst inmiddels werkelijkheid geworden. Grietje blijkt gisteravond in Mijdrecht te zijn aangekomen, vergezeld van de dienstbode van een van de armmeesters uit Alkemade. Het lijkt er volgens hem op dat die dienstbode is meegestuurd om er voor te zorgen dat zij niet terug zou gaan. Hij concludeert daaruit dat de patiënte niet stilletjes was weggegaan en verklaart dat de vrouw hier niet kan blijven. Zeker niet na de "uit-

braaking van lasteringe deezen middag voorgevallen en het geroep bij den ongeregelde huishouding." Volgens de schout allemaal bewijzen dat de krankzinnigheid nog lang niet genezen is. Hij vraagt zich af of, als de armmeesters van Oude Wetering weigeren haar in Mijdrecht op te halen, hij haar "op de eerste blijk van noodzakelijkheid niet zoude kunnen delogeren (wegsturen uit het dorp), desnoods, wanneer de man zich hiertegen verzette, ook met dezelve." Met andere woorden, Grietje en haar man zouden desnoods gedwongen naar Alkemade moeten worden overgebracht.

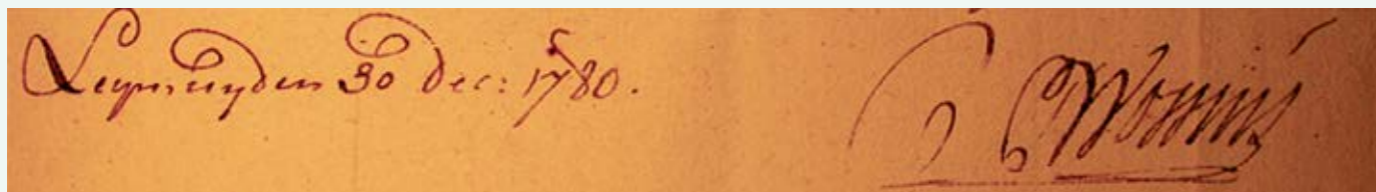
Schout Huizinga blijkt met zijn voorstel te ver te zijn gegaan. Gobius meldt dat het Gerecht van Mijdrecht niet bevoegd is om mevrouw Van Schaik uit haar woonplaats weg te jagen. Zeker niet nu er een akkoord gevonden is voor haar onderhoud (1/3 Mijdrecht, 2/3 Alkemade). Alleen zou het Gerecht er voor moeten zorgen dat de overeenkomst wordt nagekomen, zodra Grietje "weder onderhoud behoeft. Indien die van Oude Wetering weigerachtig blijven, dan pas kan Grietje worden gedelogeerd. Haar man kan echter niet gedelogeerd worden."

Uit de trouwboeken de huwelijksbevestiging van Grietje en Gijsbert.

De handtekening van Mourits van Tol. Hij zat in het bestuur van de Gemeene Armen van Oude en Nieuwe Wetering in de periode 1790-1800.

De handtekening van schout Vossius.

De schout vindt die oplossing maar niets. Hij stelt voor om , als Alkemade moeilijk blijft doen om Grietje “op de eerste blijk van noodzakelijkheid” terug te halen, haar “ten gemeenen (algemeene) kosten te Utrecht te confineren.” Dit betekent: Grietje desnoods in Utrecht te laten opsluiten. Schout Vossius zal van dit voorstel in kennis worden gesteld met het verzoek dit aan de armmeesters door te geven.

Het was een ‘verdigsel’!

Het is inmiddels 10 januari 1792 geworden. Weer praat het Gerecht over de toestand van de krankzinnige Grietje en de noodzaak om “dezelfen bij aanhouden van dien krankzinnigheid op ene veilige plaats als weleer te confineren” (op te sluiten). Besloten wordt nog één keer een brief naar de armmeesters in Alkemade te sturen en hen eraan te herinneren dat zij voor 2/3 de lasten dragen en er zo spoedig mogelijk voor te zorgen dat zij weer naar Leiden wordt teruggebracht “alwaar men mogelijk geen zwaarigheid zal maaken om haar wederom te ontvangen gemerkt haar zwangerheid volgens allen symptomen een bloot verdigsel is geweest.” Kennelijk is Grietje dus helemaal niet zwanger en moet ze gewoon terug naar het gesticht! Mocht er door de armmeesters geen plaats worden gevonden, dan voelt het Gerecht zich verplicht haar naar Utrecht over te plaatsen (lees: opsluiten). De brief

wordt ‘per expresse’ naar de WelEd. Gestr. Heer Mr. P.N. Vossius gestuurd.

Al een dag na het versturen van de brief arriveren twee armmeesters uit Alkemade in Mijdrecht om te praten. Zij willen aan de voorwaarden van het Gerecht voldoen en hebben dat zwart op wit vastgelegd. Zij schrijven:

“Wij armmeesteren van de Oude en Nieuwe Wetering, zo Gereformeerden als Catoliquen, betuigen te inclineren (neiging hebben tot) om ingevalle conform het op gister afgesprokene niet tot stand mogt komen, het domicilieeren naamelijk van Grietje met haaren man in een klijn huis even buiten het dorp, alvorens tot het uitersten, het confinement over te gaan, nogmaals te beproeven, of men haar niet aan de Nieuwe Wetering zoude kunnen houden. Zo zij herwaarts getransporteert zich niet wel mogt comfoteren, blijft men gedwongen in zijn geheel haar te Leiden of te Utrecht te plaatsen. Wij zullen dan nader bericht van Ued. afwachten of de beraamde verhuizing tot stand komt dan niet. En in het laatste geval of den Gerechte van Mijdrecht niet met ons eens is, het hier nog eens met haar te proberen. Gemerkt (dat) de reden waarom zij in ’t verbeterhuis geplaatst zoude worden, altijd dezelve blijft en zij daarom voor haar hele leven gecontinueerd zoude worden. W.g Mourits van Tol en Gerrit van den Brand. 15 januarij 1792.” De armmeesters van Oude Wetering zijn

blijven twijfelen aan de echte reden waarom Grietje niet in Mijdrecht mag blijven.

Na 1788 zijn er geen dopen meer gevonden in de doopboeken van Mijdrecht. Naar alle waarschijnlijkheid klopt het dus dat Grietje niet zwanger was in de tijd dat ze in het Cecilia Gasthuis verbleef. Grietje overleed op 27 augustus 1798, Gijsbert op 11 februari 1813 in Mijdrecht.

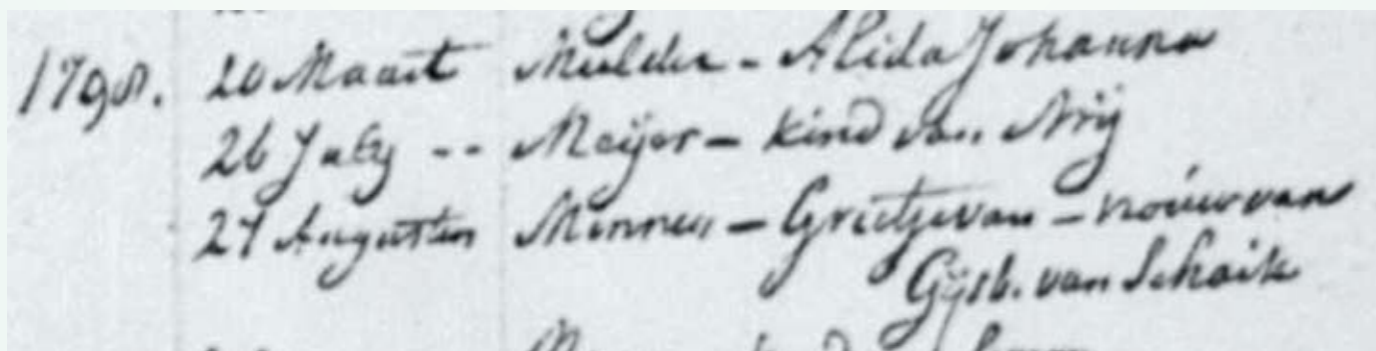
Pieter Nicolaas Vossius was de laatste baljuw van Alkemade. Hij stopte met zijn ambt na de revolutionaire gebeurtenissen van 1795 toen de Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Hij woonde in Mijdrecht van 1762-1773 en was daar enkele jaren schepen. Dat zal het contact met schout Huizinga van Mijdrecht vergemakkelijkt hebben.

Het Cecilia Gasthuis in Leiden is in de jaren tachtig gerestaureerd en nu in gebruik als Museum Boerhave.

Bewerking: José van der Meer

Bron:

- Joop Frankenhuizen, De krankzinnige, Proosdijkoerier nr. 3, 2001.
- Met dank aan Jos Huigsloot voor de genealogische gegevens.

De overlijdensdatum van Grietje.